

ОЦІНКА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

проф. Сотник І. М., студент гр. Е-72 Кулик Л. А.

З руйнівним впливом на довкілля суспільних процесів та необхідністю обмеження застосування наявної ресурсної бази стикаються практично всі країни світу. У зв'язку з цим загострюються питання підвищення еколого-економічної ефективності природокористування, реалізації ресурсозберігаючого потенціалу національних та регіональних господарств, дематеріалізації економічних систем для досягнення цілей сталого розвитку. Надзвичайно важливого значення набуває проблема при формуванні орієнтирів регіонального розвитку з огляду на потребу зростання конкурентоспроможності регіональних економік, вирівнювання рівнів їх економічного розвитку та поліпшення якості довкілля [2].

Ключовим поняттям, що визначає еколого-економічну ефективність природокористування, є екологічні втрати. Під ними слід розуміти виражені у вартісній формі втрати у національному та регіональному господарствах від екодеструктивної діяльності господарських суб'єктів. До останньої можна включити п'ять основних груп: використання природних ресурсів; забруднення компонентів природного середовища; порушення ландшафтів; безпосередній вплив на людину; безпосередній вплив на біологічні об'єкти довкілля [1].

Фактори, що формують величину екологічних втрат (економічного збитку), можна об'єднати в три основні групи: 1) фактори, що характеризують рівень деструктивного впливу на середовище (фактори впливу); 2) фактори, що визначають кількість об'єктів, які сприймають негативний вплив екодеструктивних процесів (фактори сприйняття); 3) фактори, які пов'язані з характеристиками економічної системи і дають змогу здійснювати вартісні оцінки натуральних негативних змін у суспільстві і природі (фактори стану) [1]. Зазначені фактори при формуванні екологічних втрат діють у нерозривному зв'язку, тобто про екологічні втрати можна говорити тільки за умов наявності всіх трьох груп факторів.

Одним з узагальнюючих показників еколого-економічної ефективності природокористування на регіональному рівні є екологоемність валового регіонального продукту (ВРП). Вона розраховується як співвідношення обсягів екологічних втрат регіонального господарства до величини його ВРП [1]. Зміна даного показника у часі виступає важливим індикатором, що визначає орієнтованість регіональної економічної системи на сталий розвиток. Аналіз індексу екологоемності ВРП за певний період дає можливість комплексно оцінити наслідки процесів суспільного виробництва і споживання для довкілля та спрогнозувати розвиток ситуації на майбутнє, своєчасно вжити необхідних заходів для запобігання небажаним наслідкам.

Індекс екологоемності ВРП (I_{ec}) може обчислюватися співвідношенням індексів екологічних втрат суспільства ($I_{ев}$), пов'язаних з використанням природного середовища при виробництві і споживанні продукції, та ВРП ($I_{ВРП}$):

$$I_{ec} = I_{ев} / I_{ВРП}.$$

Даний показник враховує, поряд з економічними, екологічні та пов'язані з ними соціальні наслідки господарської діяльності. Зокрема, обліковуються такі фактори, як зміна структури регіональної економічної системи (зміна співвідношення ресурсомістких екологонебезпечних галузей та високо-технологічних неекологоемних виробництв), зміна структури ресурсів, використовуваних у виробничих процесах під впливом розвитку науково-технічного прогресу (поява нових ресурсів та вибуття традиційних), інтенсивність природокористування, ступінь виснаження і дефіцитність ресурсів, їх цінні характеристики тощо. Зменшення індексу екологоемності ВРП у часі свідчить про скорочення техногенного навантаження на довкілля, більш раціональне використання природних ресурсів, зростання ресурсо- та екоефективності регіональної економічної системи через впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво. У свою чергу, таке зниження витікає з, по-перше, зниження екологічних втрат у регіональній економіці; по-друге, зростання ВРП території. Співвідношення темпів динаміки вказаних показників визначає у підсумку спрямованість розвитку регіону на стале зростання.

Умовою досягнення сталого розвитку є значення індексу екологоемності, що утримується на рівні, меншому за одиницю, протягом тривалого періоду часу. При цьому індекс екологічних втрат повинен, щонайменше, дорівнювати одиниці, а у перспективі – зменшуватися при постійному зростанні індексу ВРП. За таких умов у регіоні забезпечується поступове зменшення обсягів забруднення довкілля та збереження природного капіталу для наступних поколінь при одночасному зростанні суспільного виробництва.

1. Методи оцінки екологічних втрат : монографія / за ред. Л.Г. Мельника та О.І. Карінцевої. – Суми : ВТД „Університетська книга”, 2004. – 288 с.

2. Сотник І.М. Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України / І.М. Сотник // Економіст. – 2010. – № 12. – С. 72–75.

3. Сотник І.М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження : монографія / І.М. Сотник. – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2008. – 330 с.